Pleidooijen
an Zake
De Orthod
er Gevolgde
Partijen

PLEIDOOIJEN

IN ZAKE

DE ORTHODOXIE EN GEVOEGDE PARTIJEN,

TEGEN DE

MODERNE THEOLOGIE,

DOOR

EEN JURIST.

PLEIDOOIJEN

IN ZAKE

DE ORTHODOXIE EN GEVOEGDE PARTIJEN,

TEGEN DE

MODERNE THEOLOGIE,

DOOR

EEN JURIST.

Nijmegen,
H. C. A. THIEME.

1862.

PLEIDOOIJEN

IN ZAKE

DE ORTHODOXIE EN GEVOEGDE PARTIJEN,

TEGEN DE

MODERNE THEOLOGIE.

DOOR

EEN JURIST.

Nijmegen,
H. C. A. THIEME.

1862.

PLEIDOOIJEN

IN ZAKE

1°. DE ORTHODOXIE,

2°. HET OUDE SUPRANATURALISME,

3°. DE GRONINGSCHE SCHOOL,

de eischers sub 2 en 3 als gevoegde partijen

c^a.

DE FIRMA MODERNE THEOLOGIE.

De President. Het woord is aan den pleiter voor de partij der orthodoxie.

Mr. A. Mijnheer de President en Regters! Ik begin met de opmerking, dat, hoewel wij ons reverentelijk submitteren aan ulieder vonnis, waarbij twee partijen, op haar verzoek, zijn toegelaten om zich, als hebbende belang bij dit regtsgeding, als eischende partijen daarbij te voegen, wij daarin geenszins hebben toegestemd, omdat wij de geldigheid van de daarvoor aangevoerde gronden van den aanvang af hebben betwist. Wij hebben met die partijen

niets gemeens: geen schijn van gemeenschappelijk belang. Want ons belang is allereerst dat der christelijke waarheid, en, in noodzakelijk verband daarmede, in tweede linie, dat der Gereformeerde of Hervormde kerk in Nederland, zooals die van ouds op hare belijdenisschriften gevestigd en daaruit bekend is. En nu beweren wij, dat beide de gevoegde partijen, noch aan het ééne, noch aan het andere part of deel hebben. Wij alleen zijn derhalve, het zij met allen eerbied gezegd, de bevoegde partij om tegen deze gedaagde in regten op te treden: wij allèèn zijn daartoe in het bezit van eenen dubbelen titel. Wij zullen dus voortgaan met van die partijen geene notitie te nemen, en haar regt of onregt tegenover de gedaagde in het midden latende, ons blijven gedragen, alsof zij in dit regtsgeding in het geheel niet vertegenwoordigd waren.

Ons systeem, Mijnheer de President en Regters! tegenover de gedaagde, is van hoogst eenvoudigen aard, en wij kunnen daarom zeer kort zijn.

Wij beweren vooréérst, dat de gedaagde geen regt heeft, of ooit of immer k a n hebben, op de kwalificatie die zij zich zelve geeft, van te zijn M o d e r n e T h e o l o g i e.

Wij betwisten in de tweede plaats, aan de gedaagde en de haren, alle regt, om onder protectie dier valschelijk geadsumeerde kwalificatie, zich in de Nederlandsche Hervormde kerk, in 't algemeen als Christenen, en in 't bijzonder als Protestantsche leden dier Kerk, en veelmeer om zich als herders of leeraars daarin te gedragen.

Op deze beide stellingen, die wij thans met zeer weinig

woorden zullen adstrueren, rust geheel onze conclusie; dat aan de gedaagde, bij vonnis, het regt zal worden ontzegd om zich te kwalificeren gelijk zij doet, en dat haar voorts het volstrektste stilzwijgen zal worden opgelegd; met de kosten.

De feiten die tot deze procedure aanleiding gegeven hebben, zijn u allen, Regters, genoegzaam bekend, als zijnde van publieke notorieteit, en daarenboven in confesso.

Eenige mannen, aangesteld aan onze Hoogescholen, niet om alleen de wetenschap te dienen en dispuutcollegiën over de christelijke waarheid te houden, maar om de kerk te dienen, door de opleiding en vorming van hare toekomstige leeraren, hebben gebruik gemaakt van het grenzenlooze subjectivismus en de loslating van alle banden, waartoe het reeds in vroegere jaren, helaas! in de Nederlandsche Hervormde Kerk gekomen was, om zich te beschouwen als organen, niet der kerk en van haar overgeleverd en in de belijdenisschriften neergelegd, door het bloed der vaderen bezegeld geloof, maar van al hunne eigene inzigten omtrent christelijke waarheid. Wat wonder dat men, dit spoor van zoogenaamde vrijheid, die in den grond niets anders is dan opstand der hoogmoedige, zich souverein noemende rede tegen alle gezag, eenmaal ingetreden zijnde, de zonderlingste meeningen en voorstellingen voor den dag heeft zien komen, zoodat er van de kenmerkende waarheden des Christendoms genoegzaam niets meer staande bleef? Maar wat wonder dan ook, dat een aanzienlijk aantal baardelooze jongelingen uit deze scholen des ongeloofs, als uit het Tro-

jaansche paard, voortgekomen en niets hooger achtende dan de daar uitgebazuinde wetenschappelijkheid, gelijk het gaat, nog veel verder zijn gegaan dan hunne meesters, en nu geen heil meer hebben gezien, geene verlichte kennis, geene grondige geleerdheid, dan in de in Duitschland reeds lang versleten avontuurlijkheden van het Hegelianismus en van de Tübinger school? En als verkondigers dezer hooge wetenschappelijkheid, die zij met even veel naïveteit in Nederland, als de Essayisten in Engeland, van hunne kansels en in alle liberale tijdschriften en couranten als wat splinter nieuws opdisschen, geven zij thans aan hunne negatie van al wat heilig is, den naam van m o d e r n e t h e o l o g i e! Maar ook hen geldt hetgeen Professor H e n g s t e n b e r g zoo juist van die beruchte Essayisten gezegd heeft: »Die Verfasser der Versuche kommen uns wie Papageien vor, unter denen nur der, auch unter den gewöhnlichen Papageien wahrnehmbare Unterschied sich findet, dasz sie mehr oder weniger gut nachsprechen."

Ziedaar de feiten: maar dat mogten wij niet langer toezien: en van daar onze actie, die wij in het goed vertrouwen op uwe regtschapenheid en regtskennis, Mijnheer de President en Regters! hebben ingesteld.

Op uwe regtschapenheid en regtskennis, zeg ik: want het is hier inderdaad alleen eene kwestie van regt: — van r e g t der logica: van r e g t des geloofs, van r e g t der gemeente.

Logisch is het, vooreerst, eene c o n t r a d i c t i o i n t e r m i n i s, eene c o n t r a d i c t i o i n a d j e c t o, te spreken van m o d e r n e theologie.

Want de theologie, eenvoudig geroepen om de waarheden die den grondslag en den inhoud van het Christendom uitmaken te ontvouwen en tegen alle aanvallen ter regter of linkerzijde te beschermen, is, uit den aard der zaak, even onveranderlijk en onbewegelijk, althans voor ons Protestanten, sedert de gezegende Reformatie, als die waarheden zelve: wat nu onveranderlijk en onbewegelijk is uit zijnen aart en zijn wezen, laat, het spreekt immers van zelf, de notie van oud of nieuw, geantiqueerd of modern, volstrekt niet toe: en de adjectie van m o d e r n bij t h e o l o g i e is derhalve eene bepaling die de theologie, — en ik spreek hier natuurlijk alleen van onze Protestantsche, kerkelijke theologie, — opheft, negeert, te niet doet.

Deze redenering is, dunkt mij, juist, mijne Heeren, en boven alle bedenking verheven.

Want, één van beiden; — of onze vaderen die de belijdenis des geloofs aan de christelijke waarheden met hun bloed hebben bezegeld, hebben in die belijdenis gedwaald; en dan hebben zij, op brandstapels of schavotten, den eenigen troost, beide in leven en sterven, n i e t gehad en zijn in hunne zonden gestorven.

Wie durft dat zeggen?

Of hunne belijdenis is waar geweest, volstrekt waar; behoudens eenige uitdrukkingen of bewijsvoeringen, die altijd, het spreekt van zelf, voor verbetering vatbaar zijn; — en dan is hunne theologie de uitdrukking geweest der christelijke waarheid, onveranderlijk gelijk zij zelve, en dan kan het niet anders, dan dat hunne theologie indien wij christenen, Protestant-

sche, gereformeerde christenen willen zijn, ook de onze zij.

Dat is, geloof ik, duidelijk en ik zeg er geen woord meer van.

Maar er is meer: er is hier, — en dat is eigenlijk de nodus quaestionis —, er is hier kwestie van het regt des g e z a g s.

Indien de Bijbel is Gods woord, mijne Heeren, dan kan het niet anders, dan dat daaraan het hoogste, het voor beide verstand en hart beslissende, alles afdoende gezag worde toegekend, waarvoor het ons alleen betaamt de hand op den mond te leggen en te zwijgen. God heeft, in het geschreven woord, uit den hemel gesproken: de mensch buige zich daarvoor in het stof!

Maar wat doet nu deze gedaagde, de moderne theologie? Ik wil gematigd zijn: ik wil zwijgen over degenen die aan hare uiterste grenzen staan, en, met het bovennatuurlijke, met het wonder, alle geopenbaarde waarheid loochenen en t a b l e r a s e maken.

Maar ook zij, die, welligt ter goeder trouw, meenen zich nog op het hellend vlak staande te kunnen houden, wat doen zij?

Zij willen onderscheid maken tusschen de Schrift en het woord Gods i n de Schrift? — Dat zeggen zij daarin te willen zoeken.

Maar ziet gij niet, mijne Heeren, dat daarmede aan alle g e z a g der Schrift de bodem wordt ingeslagen?

Want nu is het niet meer eenvoudig de vraag: »wat staat daar in dezen of genen tekst geschreven? opdat daarmede de tegenstander tot zwijgen worde gebragt: maar het kan

de vraag zijn, of het den tegenstander goeddunkt, naar zijne subjectieve wijsheid, in zoodanige afdoende bewijsplaats Gods woord te vinden.

Zóó wordt ons alle vastigheid ontnomen: want hoe zullen wij bewijzen, dat in dezen of genen tekst Gods woord is, indien het bewijs niet meer gelden mag dat de geheele Schrift dat is? Ontvalt ons dit bewijs, dan is het voortaan onmogelijk het bindend gezag van elke afzonderlijke bewijsplaats tot evidentie te brengen: want hoe zal ik bewijzen, dat mijn tegenstander daarin Gods woord m o e t vinden? Alles wordt, zoodoende, aan zijne subjectieve willekeur overgelaten.

Zoo wordt alle gezag der Schrift ondermijnd, en, met den grond van dat gezag, zijn regt om geloof te eischen geloochend!

Zoo weet ten slotte niemand meer waar aan hij zich te houden hebbe: alle steunsels vallen weg, en wij hebben geenen vasten grond meer onder onze voeten!

Dat zult gij niet dulden, Mijnheer de President en Regters. Vooral niet, omdat daardoor, — en ik wil hierbij ten slotte nog slechts een oogenblik stilstaan, — vooral niet, omdat daardoor het regt der gemeente op de ergerlijkste wijze wordt miskend.

Ik ga voor het oogenblik met stilzwijgen voorbij het onmiskenbaar regt dat de hervormde gemeente heeft op eene prediking die overeenkomstig zij met de belijdenisschriften der hervormde kerk. Niet, omdat dit regt niet tastbaar en onwedersprekelijk zoude zijn.

Maar ik geef toe dat de formulier-kwestie, althans voor de

discussie, sommige zwakke zijden aanbiedt. Immers, wij zelven zouden met eene onvoorwaardelijke gebondenheid aan de letter dier formulieren, wij schamen ons niet dat gaaf te erkennen, niet gediend zijn. — Daarenboven, de belijdenisschriften blijven, hoewel zij in hunnen hoofdzakelijken inhoud regel des geloofs, of althans, regel der prediking zijn en blijven moeten, menschenwerk: en, hoe dat ook zij, wij mogen voor het oogenblik die geheele kwestie ter zijde laten liggen, omdat het geschilpunt, door de uitbreiding des kwaads, helaas! daarover reeds niet meer loopt, maar het gezag, niet slechts der formulieren van eenigheid, maar van hare bron zelve, de H. Schrift, ten aanhoore der gemeente wordt bestreden.

En nu vraag ik met vertrouwen, of dat geene in het oog loopende schennis van het regt der gemeente, of daarmede het onregt dezer zich noemende moderne theologie niet ad evidentiam juris bewezen is?

Hoe? heeft dan de Christelijke gemeente geen regt om onderwezen te worden in de oude, beproefde waarheid, en niet te worden rondgeleid in den doolhof van menschelijke vonden? en niet te worden gevoed, in plaats van met de reine onvervalschte melk dier oudheid, met al de nieuwe steenen en het ontuig van een grenzenloos subjectivisme?

Wordt zij in haar onbetwistbaar goed regt niet op de gevoeligste, ja, haar geloof meest verwoestende wijze aangetast, wanneer een driest ongeloof haar, in leven en sterven, voor den staf der gezonde leer onzer vaderen, bij welke zij in

vrede het hoofd hebben nedergelegd, het kaf der moderne waanwijsheid in de handen wil spelen?

Ik meen genoeg gezegd te hebben, mijne Heeren, tot adstructie der door ons genomene conclusie. Ik zal er geen enkel woord meer bijvoegen, en blijf, in het vertrouwen op uwe algemeen bekende regtskennis, daarbij persisteren.

De President. Het woord is aan den pleitbezorger van de beide gevoegde partijen.

Mr. B. Ik ben, Edel achtbare Heeren, alleréérst een woord schuldig aan mijnen geachten confrère die voor de éérste eischeresse het woord heeft gevoerd, en wel ter zake van het door hem gepleite omtrent ulieder vonnis van voeging, krachtens hetwelk wij als belanghebbende eischende partijen in dit regtsgeding tegen de gedaagde Firma zijn toegelaten. Mijn geachte confrère heeft goedgevonden des niettemin te pleiten, dat de eerste eischeresse met ons niets gemeens, geenerlei gemeenschappelijk belang met ons heeft. Van onze zijde wil ik aan mijnen geachten confrère de verzekering geven, dat het waarlijk geene liefde voor de partij der orthodoxie is die ons hier heeft gebragt. Neen, wat wij ons ook te verwijten hebben, aan vooringenomenheid met haar hebben wij ons nimmer schuldig gemaakt. Integendeel, zoo lang het ons heugt, hebben wij haar, ik mag dit met eenige zelfvoldoening pleiten, waar wij konden, en met alle middelen die ons ten dienste stonden, wederstaan. Wij hebben haar, ik durf het zeggen, zelfs met

eenige felheid bestreden, de gemeente gewaarschuwd tegen haar mysticismus, hare steilheid, haar dorre dogmatismus, haar separatismus, haar exclusivismus, hare liefdeloosheid, van den kansel, in tallooze geschriften, in brochures, tijdschriften en dagbladen. Ja onze rigting was, tot onze niet geringe zelfvoldoening, de gevierde, de alleen beregtigde, niet alleen in de prediking en in de openbare pers, maar in alle onze kerkelijke Collegien, van de hoogste tot de laagste toe, en wij mogen er wel in roemen, als in een bewijs der sympathie die wij bij het Nederlandsch Protestantisme vonden, dat aan de eerste eischeresse, de oude orthodoxie, slechts hier en daar bij uitzondering, het woord gegund werd. Waar zij van eene onvermoeide en halstarrige bedrijvigheid deed blijken, door de sub- en obreptieve oprigting van allerlei genootschappen en vereenigingen, van sectescholen, van ziekenhuizen, van asylen, colportages van bijbels en traktaten, alles tot bevordering van haar exclusivismus, hebben wij trouwelijk alles gedaan wat mogelijk was, om haar, langs allerlei wegen, met de hulp van burgerlijke en kerkelijke besturen, den weg te versperren, haar verdacht of belagchelijk te maken: en waar wij alle die orthodoxe nieuwigheden niet konden beletten als champignons uit den grond op te rijzen, zijn wij ten minste van verre blijven staan, en hebben, door nooit aan hare collecten en inschrijvingen het minste deel te nemen, ons van alle medepligtigheid zorgvuldig vrijgehouden.

Ik voer dit alles aan, Edel achtbare Heeren, niet om ons zelven te verheffen, maar om het onzen confrère wel duidelijk te maken, dat het geenszins is geweest p o u r s e s b e a u x

yeux, dat wij ons genoopt gevoeld hebben ons belang in deze regtsvordering tegen deze gedaagde te doen gelden. De wet geeft ons daartoe het regt: gij lieden, mijne Heeren, hebt dat regt erkend; en mijn geachte confrère zal het dus moeten aanzien dat wij daarvan gebruik maken.

En nu, eer ik tot de ontwikkeling onzer eigen grieven overga, nog een enkel woord tot opheldering van het feit, hetwelk anders welligt bevreemding mogt wekken, dat aan één en denzelfden spreker, aan mij, de vereerende taak is opgedragen, om voor de beide gevoegde partijen gezamenlijk op te treden. Men leide daaruit geenzins de gevolgtrekking af, dat er tusschen haar volkomen identiteit van gevoelens, aanspraken, belangen zoude hebben bestaan. Neen! wij ontveinzen geenszins, dat de eerste gevoegde partij, steeds met vasten tred haren eigen weg gaande, welke zijn uitgangspunt nam van het tijdvak der beschaving en verlichting, of zoo men wil, van het liberalismus, dat men met den naam van r a t i o n a l i s m u s brandmerkt, reeds in de vorige eeuw geinaugureerd, met leede oogen de eenigzins aanmatigende wijze heeft gadegeslagen, waarop de tweede gevoegde partij zich veroorloofde, als de baanbreekster voor eene nieuwe meer evangelische, meer tot het hart en het leven sprekende theologie op te treden: terwijl zij toch in sommige, nog al gewigtige punten, veel verder ging dan een verstandig en gematigd, voorzigtig en conservatief liberalisme kon wenschelijk achten.

Doch wij mogen het, met dat al, evenmin ontveinzen, mijne Heeren, dat de tweede gevoegde partij, met buitengemee-

nen ijver, en ook gemoedelijkheid, de zaak der waarheid in liefde behartigende, en daarbij ook van een talent en eene wetenschappelijkheid doende blijken, die, in hoe bescheidene mate ook gedreven, onzen gewonen meer bedaarden gang vooruitsnelde, eenen overgrooten invloed op, eenen zeer uitgebreiden aanhang onder de onzen gevonden heeft. Daarbij is — en dat is hier vooral van overwegend belang, — welk verschil van zienswijze er ook omtrent sommige punten tusschen ons mogt bestaan, de vrede, de kostelijke vrede, die ons, gij weet het, waar het de rustverstorende principale eischeresse niet gold, altijd het meest ter harte is gegaan, tusschen ons nooit gestoord geworden: wij zijn met alle wederzijdsche achting en welwillendheid, q u i s q u e i n s u o, bondgenooten geweest; en kunnen het daarom gevoegelijk ook voor uwe vierschaar blijven. Eensgezindheid maakt magt, mijne Heeren; en het is voor ons beide, maar niet allerminst voor de tweede gevoegde partij, hard en grievend, na zoo veel aan wetenschappelijkheid ten koste gelegde moeite en zorg, uit de hoogte te worden behandeld en van oppervlakkigheid en onwetenschappelijkheid te worden beschuldigd, door eene gedaagde, die de vrijzinnigheid en wetenschap alleen voor zich in pacht schijnt te willen nemen. Ziedaar, wat ons s o c i o s m a l o r u m, maar daarom ook tot nevenmannen in den onvermijdelijken strijd maakt.

Want die strijd, President en Regters, en een beroep op uwe regtvaardigheid is, hoe zwaar ons die stap ook moge vallen, eindelijk noodig geworden. Gaarne zouden wij,

om des lieven vredes wille, véél gedaan, ons veel miskenning en ledige kerken getroost hebben. Maar het gaat te verre, véél te verre! Oordeelt zelven!

Wij, mijne Heeren, zijn nooit voorstanders geweest eener bekrompene, kleingeestige gehechtheid aan het oude. Wij hebben met alle magt de vrijheid van het quatenus, tegen de knellende banden van het quia staande gehouden. Wij hebben, in overeenstemming daarmede, gaarne aan een ieder redelijke vrijheid gegund, om zich naar de eischen van zijn standpunt, in de prediking, zoo 't maar niet te ver ging, te bewegen. Meende men soms omtrent de echtheid van sommige Bijbelboeken, b. v. de Openbaring, of de Brieven van Johannes, omdat men zich daarin niet goed te huis wist te vinden, twijfelingen te moeten opperen, niet van den kansel, wijl dat natuurlijk opspraak zoude veroorzaakt hebben, maar in theologische dissertatiën of boekzalen, die schaars in de handen van ons lezend publiek komen, wij zijn daartegen niet met gestrengheid te velde getrokken. Achtten sommigen zich geregtigd om, zelfs van den kansel, uitlegkundige moeijelijkheden ter sprake te brengen, en, bij voorbeeld, van sommige wonderen, zoo als dat van den visch van Jona, de raven van Elia den Profeet, den ezel van Bileam, eene verstandige, aannemelijke verklaring te geven, wij hebben er ons nooit tegen verzet. Het accommodatie-stelsel gaf ons eene groote ruimte in de interpretatie der Nieuw Testamentische feiten en woorden; en zoo hebben wij bij voorbeeld, aan gemoedsbezwaren omtrent het persoonlijk bestaan van den duivel, en omtrent sommige leerstukken die

met den verlichten geest onzer eeuw minder in overeenstemming schijnen te zijn, de noodige vrijheid kunnen laten. Overigens, mijne Heeren, wij hadden, in weêrwil der klagten en opruijingen van onze geachte mede-eischeresse de Orthodoxie, vrede in de gemeenten, een ongestoorden, zeer aangenamen, stillen vrede. De voorgangers werden in eere gehouden en niet ligt vond hunne prediking wederspraak: men bleef er zeer rustig en kalm onder: alles bleef bij het oude: het zoo veel gerucht makend dus genoemd réveil werd, althans officieel, geignoreerd: in de kerkelijke collegien werden doorgaans, in eigen boezem, onder ons toezigt, alleen de mannen gekozen die niets liever wenschten, dan in vrede en rust met ons onzen weg te bewandelen. Zoo hadden wij over 't algemeen zeer goedwillige, welgezinde, het gezag der predikanten volkomen eerbiedigende kerkeraden. Bij de vernieuwingen daarvan ging men zelden buiten het boekje: en hadden er ook somwijlen, hier en daar, bij het werk der beroepingen van predikanten, minder stichtelijke tooneelen plaats, hetgeen wel eens zijne oorzaak had in het jeugdig vuur van Heeren diakenen en in hunnen onverzettelijken maar overigens loffelijken weerzin tegen alles wat naar orthodoxie zweemde, ons oogmerk werd er toch doorgaans mede bereikt, en alleen de orthodoxen klaagden, omdat men hun geen leeraars wilde geven naar hun zin: — iets dat trouwens onzin was, en waartegen wij billijkerwijze met alle zorg waakten.

Zoo was het dan vrede van rondomme: een waarlijk, liefelijke en genoegelijke vrede. — Ware 't maar zoo gebleven!

Maar ziet! dat alles veranderde, President en Regters, van het oogenblik dat deze gedaagde Firma goed vond op te treden, met de pretentie al dadelijk van alléén moderne theologie te zijn: als waren wij, minder dan zij, kinderen der verlichte en beschaafde negentiende eeuw, opgevoed in de beginselen en denkbeelden van den hedendaagschen tijdgeest en van het nut van 't algemeen!

Maar wij waren gematigd, wij vermeden zorgvuldig alle aanstootelijke uitersten, wij hielden ons binnen de grenzen der betamelijkheid.

Deze gedaagde daarentegen, wilde à tout prix effect maken: zij speculeerde op den hang der menschen naar al wat niet alledaagsch is, en wist die neiging met waarlijk bewonderenswaardig talent te exploiteren, niet zoo zeer door de werkelijke nieuwheid harer negatiën, als door de stoutheid waarmede zij, als voor niets meer stilstaande, die negatiën te berde bragt, en door den toon van onwederlegbare zekerheid waarmede zij de orakelen harer wetenschap uitsprak, een toon die alle tegenspraak niet alleen afsneed, maar die tegenspraak in de hoogste mate belagchelijk scheen te maken. Zij wist, welk eene tooverkracht juist dit apodictisch, Napoleontisch zelfvertrouwen op de doorgaans zwakke gemoederen van de goêgemeente uitoefent, terwijl zij zich, door het beroep dat gedurig daarbij, voor de leuze, op eigen gezond verstand en oordeel gedaan wordt, gestreeld gevoelt. Daarbij verstond zij bij uitnemendheid, als een der voorname middelen van populariteitsbejag, de kunst om het scherpe wapen der spotternij tegen alles wat

haar in den weg dorst staan, te hanteren: zij wist, dat voor vleesch en bloed de imputatie eener b ê t i s e doorgaans veel vreesselijker is dan die eener misdaad. Van die zwakke zijde onzer menschelijke natuur maakte zij een meesterlijk gebruik, om, overal waar zij het woord alleen had, in hare tijdschriften, in hare dagbladen, in strijdschriften, gelijk onze Duitsche naburen zeggen, te t e r r o r i s i r e n. Met één woord, mijne Heeren, met het n o l i m e t a n g e r e aan hare spitse, zette zij in arren moede haren zegetogt over de lijken der door haren bijtenden spot moreel gedooden voort!

Nu hoorde men, niet alleen in de literatuur van den dag, maar zelfs van onze kansels, met verbazing, alles als kinderachtig, slaafsch bijgeloof brandmerken, wat wij nog als onaantastbare heiligdommen der gemeente in waarde hadden gehouden. Niets mogt, op straffe van dwaasheid, meer geloofd worden, dan hetgeen zich door de wetenschap een certificaat van mogelijkheid en geloofbaarheid had doen afleveren: en de wetenschap nam niets voor mogelijk en geloofbaar aan, wat zij niet gezien, met haar ontleedmes aan den dag gebragt, met hare vergrootglazen geanalyseerd had. De wetenschap had door de Apostolische mannen de boeken van den kanon des N. Testaments niet z i e n schrijven: ergo, zij hadden ze niet geschreven: zij had de feiten, waarvan zij getuigen, niet z i e n gebeuren: ergo waren het s a g e n: zij had nimmer afwijkingen in de geregelde werking der natuurwetten waargenomen: ergo waren wonderen onmogelijk: ja, al het bovennatuurlijke ging h a a r ver-

stand te boven: ergo was het ondenkbaar: zij kon het zoo ver niet brengen van, door chemische praeparaten, het levensbeginsel, van welks aart zij overigens volstrekt geene rekenschap wist te geven, in een ligchaam waarin het door den dood was uitgedoofd, weder in te brengen: ergo moest de opwekking van dooden in de rei der onmogelijke wonderen worden geplaatst!

Ja, mijne Heeren, zóóver is thans deze gedaagde, de moderne theologie, gedrongen door de kracht haars beginsels, in de baan der negatiën voortgegaan, dat zij, o gruwel! niet schroomt er voor uit te komen, zelfs van den christelijken kansel, dat zij aan de opstanding van Christus niet gelooft: daarmede openlijk belijdenis afleggende, dat zij zich om geen aanstoot geven bekreunt: en zulks, in haar spiritualismus, waardoor zij, zonder het te weten, zij, de hoogwijze, aan de ergste geestdrijverij de hand reikt, voorwendende, dat zij het wonder der opstanding van Christus uit de dooden niet noodig heeft om in hem te gelooven: als ware de hooge waardij en de Godewaardigheid der geopenbaarde godsdienst niet juist door de wonderen gewaarborgd en bezegeld! althans door dezulke, welke voor het licht eener verstandige schriftverklaring houdbaar zijn.

Dat is veel te erg, mijne Heeren! dat gaat te verre, veel te verre! Dat kunnen en dat willen wij niet langer aanhooren!

Wij zijn veel te afkeerig van alle mysticismus, om aan onze gemeenten, gelijk de eerste eischeresse dat pleegt te doen, de vraag op het hart, op het geweten te drukken,

of zij zelve, door de levendige gemeenschap met Christus, de baan eener geestelijke opstanding uit den dood der zonden en misdaden zijn ingetreden, welke hare voltooijing in eene ook ligchamelijke gelijkvormigheid met den Overwinnaar over de natuur, de stof en de wereld zoude moeten vinden. Dat is ons alles veel te hoog, en wij voor ons zijn zéér te vreden, wanneer wij onze ledematen der Hervormde kerk tot nuttige leden der maatschappij kunnen vormen.

Maar aan onzen Bijbel, het beste boek, aan de wonderen, aan het wonder der opstanding uit de dooden, dááraan moeten zij ons niet raken! Dat zullen wij niet dulden: — al moest het ons ook den kostelijken vrede kosten, dien wij tot dusverre met zóóveel moeite en opoffering mogten bewaren: al moesten wij dan ook van den kansel zelven, onze collega's, hoe hard het ons ook mogt vallen, in het aangezigt wederstaan!

Doch wat zeg ik, mijne Heeren! reeds bestaat die liefelijke toestand des vredes hier en daar niet meer, dien wij zoovele jaren genoten, toen de gemeente zich altijd bij de zondagsche, de geheele week door met zorg bewerkte predikatie in ruste nederlegde, en het niemand ooit in het hoofd kwam naar het hoe? en waarom? te vragen. Reeds begint die ongelukkige moderne theologie meer dan stof tot onderhoud, ja, helaas, een twistappel te worden in de gemeenten. Men neemt partij vóór en tegen: men onderzoekt, men twist!! De jeugd, onberaden en naar het nieuwe hakende, het jonge Holland, wijs in zijne eigen oogen, loopt doorgaans met de nieuwe wijsheid weg, en hoe stouter, hoe liever: de def-

tige leden der gemeente, de ouderen van dagen, de getrouwe en ijverige kerkgangers, nemen teregt de partij van hunne miskende en uit de hoogte behandelde voorgangers. Met één woord, President en Regters, wij mogen het niet ontveinzen, wij kunnen het niet langer zwijgen: reeds thans is er geen vrede meer, is er verdeeldheid in de Hervormde Kerk in Nederland: — en waar het henen moet weten wij niet, indien de Synode geen raad weet te schaffen door het maken van het een of ander Reglement: doch ook, indien gijlieden, Edel Achtbare Heeren, ons niet tegen de Moderne Theologie regt verschaft!

Wij blijven persisteren bij de genomene conclusie.

De President. Het woord is aan Mr. C. voor de gedaagde Firma.

Mr. C. Mijn pleidooi, mijnheer de President en Regters, zal niets anders wezen dan eene zeer beknopte aanwijzing der redenen, waarom de gedaagde niet pleiten zal.

De gedaagde Firma zal zich hier niet verdedigen: zij zal zich eenvoudig aan de prudentie dezer Regtbank refereren, zonder van de middelen, die haar tegen elke der eischende partijen ruimschoots ten dienst zouden staan, gebruik te maken; zonder in de minste wederlegging te treden van de tegen haar ingebragte bezwaren. En zie hier waarom!

Vooréérst is het bij haar een vaste regel, eene les die zij geleerd heeft en waarvan zij onder geen voorwendsel zal afwijken, volstrekt geene notitie te nemen van alle maar eenig-

zins ernstige tegenspraak die zij op haren weg ontmoet.

Dat is een maatregel van voorzigtigheid, een maatregel van schranderheid, een maatregel door gevoel van eigene waarde en waardigheid geboden.

De Regtbank verstaat mij; wij bedoelen daarmede geenszins, dat bestrijding ons onverschillig is: dat wij ons, door scherpheid daarin niet gekwetst gevoelen en dan ook wel eens van ons af spreken: dat wij ons over onhandigheid daarin, onder ons, of, waar het pas geeft, in het publiek, wel eens hartelijk vermaken.

Neen; — maar wij bevinden ons verreweg het best bij het ignoreren van hetgeen waarvan ons de opzettelijke wederlegging te veel tijd en moeite zoude kosten, of ook, op de eene of andere wijze, ons zoude compromitteren. Dan zwijgen wij; en ronduit gezegd, wij bevinden ons hier in dit geval: want het springt in het oog, dat wij, om ons hier te verdedigen, in eene openlegging van geheel onze zienswijze zouden moeten treden, van al wat wij denken: en dat achten wij, voor het tegenwoordige, om meer dan eene reden, niet geraden. Natuurlijk, nog eens, gaat dit niet zóóverre, dat wij ons de vrijheid niet zouden gunnen om, waar eene geschikte gelegenheid zich aanbiedt, waar wij ergens een défaut de la cuirasse ontdekken, daarin den dolk der satyre eens en nog eens rond te draaijen, of wel door eenen welberaamden aanval op het zwakke punt, den tegenstander met het volle gewigt onzer hooge verontwaardiging te verpletteren. Want dat is, onzes inziens, het ware doel van allen strijd, de mettre les rieurs de

notre côté, zoo als de Franschen zeggen, die dat van den grooten Voltaire goed hebben afgezien.

En nu kome men niet met de groote woorden, dat deze taktiek niet edel, niet loijaal is! Elke taktiek, mijne Heeren, is goed, waardoor men op den vijand een succes behaalt, en dàt zijn altijd de grootste veldheeren geweest, die nooit eenen slag waagden zonder de zekerheid van eenig voordeel. Zoo deed Fabius, die »cunctando," door om Hannibals provocatiën eenvoudig te lagchen en niet te willen vechten, »nobis restituit rem."

Hier komt nu nog bij, mijne Heeren, dat wij collectief, als eene Firma, in regten zijn aangesproken. Maar die Firma, indien zij bestaat, hetgeen ik niet onderzoek, is uit zoovele verschillende elementen, staande op zoo zeer uiteenloopende standpunten zamengesteld, dat het ons werkelijk onmogelijk zoude zijn onze verdediging zoo in te rigten, dat elke specialiteit tot haar regt kwam. Sommigen onzer worden hoofdzakelijk tot eene gemoedelijke reactie gedreven tegen het onveranderlijk dogmatismus der eerste eischeresse, tegen hare, vergunt mij de uitdrukking, onmenschelijkheid in de beschouwing en behandeling van het goddelijke: anderen daarentegen, zijn door en door wars van het holle gebeuzel van de eerste der gevoegde partijen, die met al hare magt reageert tegen de zaken, waarvan zij de namen alleen behouden wil, en van de oppervlakkige gemoedelijkheid der tweede dier partijen, welke van alle dieper inzigt beroofd is, en, om de waarheid te zeggen, evenmin het exegetische als het philosophische orgaan bezit: en van deze

onze rigtingen is het, ik wil ronde taal met u spreken, mijne Heeren, tot ons leedwezen, te verwachten, dat zij, worden zij maar niet met regtsvorderingen lastig gevallen, niet lang bij de Firma zullen blijven, zoodra zij iets vinden waarnaar haar hart dorst en dat de eischende partijen haar niet aanbieden, zoo als zij het meenen noodig te hebben. Anderen wederom onder de onzen zijn inderdaad sceptici, in den vollen zin des woords, maar vernuftige en scherpzinnige sceptici, welken het vooral te doen is om »wat nieuws te zeggen en te hooren;" om te lagchen en te doen lagchen, in elk geval, om lezers te vinden, hetgeen niet aangaat als men alleen zegt wat iedereen weet.

Gij ziet, mijne Heeren, dat gij door eene veroordeeling in massa van alle deze zoo verschillende bestanddeelen, waaruit hetgeen men onze Firma gelieft te noemen, is zamengesteld, gevaar zoudt loopen een inderdaad onbillijk vonnis uit te spreken. Eindelijk, ziet hier een derden en gewigtigen grond voor ons, om van alle verdediging af te zien. Wij kunnen ons eigenlijk niet verdedigen, mijnheer de President en Regters, omdat wij ons voorname middel van verdediging niet bij de hand hebben. Immers, wij zijn niet in de gelegenheid geweest om de natuurwetenschap, met alle hare vertakkingen, physiologie, chemie, geologie, palaeontologie en al wat empirisch is, in vrijwaring te roepen. Want die is onze zegsman, onze hoogste autoriteit; op haar gezag moeten wij ons telkens beroepen, en daarom, zoo lang zij niet in het geding is, achten wij het voor ons veel beter te zwijgen. Wij persisteren bij de genomene

conclusie, waarbij wij ons aan de prudentie der Regtbank refereren.

De President. Het woord is aan het openbaar ministerie om conclusie te nemen.

Mr. D. Substituut Officier. Mijnheer de President, het openbaar ministerie verzoekt eenen termijn van veertien dagen om te concluderen.

De President. De Regtbank stelt de stukken in handen van den heer officier, om door Z. E. Achtbare te worden genomen conclusie, heden over veertien dagen.

ZITTING VAN DEN........

DE PRESIDENT. Het woord is aan het openbaar ministerie om te concluderen.

Mr. D. SUBSTITUUT-OFFICIER. Mijnheer de President en Regters, ik acht mij zelven het zij met eerbied gezegd, gelukkig, met het oog op dit regtsgeding, dat het oogenblik nog niet gekomen is, waarop het openbaar ministerie tot de verhevene taak geroepen zal zijn, om in de burgerlijke dramata die zich hier voor uwe oogen ontrollen, de rol van persona muta te vervullen. En zulks, ik moet het openhartig zeggen, niet alleen om mijnentwille, maar ook eenigermate om uwentwille, Heeren Regters! Niet, dat gij die dramata ook zonder de hulp van het openbaar ministerie niet zoudt kunnen ontcijferen: — maar kunnen en kunnen is twee. In den striktsten zin van dat woord, zoudt gijlieden, bijvoorbeeld, in het onderhavig regtsgeding, den evenaar van de weegschaal des regts regt hebben kunnen houden, ook zonder de toelichting der Heeren Advokaten die gesproken hebben, en van welken

ik geenszins wil zeggen, dat zij, hetgeen soms wel eens het geval is, hebben gedaan hetgeen het tegendeel is van toelichten. Maar indien men nu eenmaal voor de juistheid der regtspraak, zonder in het minst het regtsvermogen des regters in twijfel te trekken, eene toelichting door de partijen noodig heeft geacht, dan blijft, ob paritatem rationis, dezelfde behoefte dikwijls bestaan ook nadat de partijen elk hare zaak hebben toegelicht. Want het kan gebeuren, dat die toelichting nog altijd iets in het duister heeft gelaten, dat geene dier partijen liefst aan het licht bragt, zoodat eene Regtbank zich wel eens in het geval kan vinden der Tweede Kamer, van altijd nog méér licht noodig te hebben. Of het kan ook gebeuren, dat alle twee of drie, of meer partijen in hare toelichting evenzeer ongelijk hebben: een feit, waarvan de toelichting door een derden, buiten de partijen geplaatst persoon, dan wel eens haar nut kan hebben. En dat is nu, bedrieg ik mij niet, mijne Heeren, juist hier het geval. — Want alle drie de eischende partijen zijn, naar het mij voorkomt, jegens de gedaagde, om verschillende redenen, in hare vordering niet ontvankelijk; en toch is de gedaagde, zoowel in het fonds der zaak, als in 't geen zij aanvoert om zich aan de discussie te onttrekken, tegen haar in 't ongelijk. Vergunt mij deze stelling zoo kort mogelijk te ontvouwen.

Ik begin, mijne Heeren, met de opregtste hulde te brengen aan het karakter niet alleen, maar aan de bedoelingen der eerste eischeresse. Er is meer. Zij heeft mijne volkomene sympathie in hetgeen haar tot het instellen dezer

regtsvordering gedrongen heeft. Want zij is overtuigd, en die overtuiging deel ik met haar, dat zij eenen schat bezit, waarbij daarom geheel haar hart is: en daarom kan zij het niet aanzien, dat dit haar edel goud voor valsch metaal worde uitgekreten: dáárin heeft zij regt, en al wie van de waarde van dien schat ééénig denkbeeld heeft, prijst haar, omdat zij, door goed en kwaad geruchte henen, daarvoor staat: en zulks te meer, omdat zij dat niet uit eigen belang, voor haar zelve doet; — immers, het geroep der menigte dat haar goud valsch is, zal het niet valsch maken: — maar omdat zij het niet lijden kan, dat ook slechts iemand, die, met haar, door het bezit van dien schat rijk konde zijn, door dat geroep zoude worden afgeschrikt.

Moge zij slechts meer voor oogen houden dat zij, hetgeen zij van anderen niet lijden kan, afschrikking, aan zich zelve niet behoort te vergeven. Ik behoef haar wel niet te herinneren, dat indien haar Heer en Koning, welken zij opregtelijk wenscht te dienen, de wereld heeft overwonnen, Hij zulks alleen door de kracht der lijdende, duldende, de kwaden dragende en hun vergevende liefde heeft gedaan. Die liefde is de waarheid.

Maar is nu deze eischeresse daarom ook in deze hare regtsvordering tegen de gedaagde gefundeerd?

Ik geloof het niet, mijne Heeren; maar gij zult haar, mijns erachtens, moeten afwijzen door de exceptie van incompetentie, en wel zulks, ratione materiae. Gij zult u, uit hoofde van het onderwerp des geschils, onbevoegd moeten

verklaren om daarvan kennis te nemen, en haar moeten verwijzen dáár waar zulks behoort.

Want het zal uwe aandacht niet ontgaan zijn, mijne Heeren, dat de eischeresse geheel hare regtsvordering grondt op regt en gezag: dàt is haar fundamentum petendi. En nu is het onderwerp des geschils geene zaak des regts en des gezags: maar eene zaak des geestes. En daarmede bedoel ik niet iets onbegrijpelijks, iets nevelachtigs, waarvan het denkbeeld zich in de hoogten eener onbereikbare metaphysiek, of in de wolken van een dweepend mysticismus verliest. Maar eene zaak des geestes zijnde, is het onderwerp des geschils eene zaak des gewetens, eene zaak der innerlijkste persoonlijkheid; eene zaak, der waarheid door zich zelve, die om haars zelfs wille aannemelijk is, voor al wat voor haar een oor heeft; eene zaak, met één woord, der hoogste zedelijke vrijheid: en dat is de tegenstelling van het gezag.

Indien derhalve aan deze eischeresse iets ontbreekt, mijne Heeren, niet in het bezit, maar in de waardering van haren schat, iets dat haar mede tot deze regtsvordering geleid heeft, maar haar daarin niet ontvankelijk maakt, dan is het, zij vergunne mij deze opmerking, niet eene overmaat van hetgeen het eigenaardig kenmerk van dien schat uitmaakt, dat hij tot het gebied des geestes behoort, maar wèl, éénigermate, eenig gebrek daaraan dat haar in den weg staat.

Wil deze eischeresse hare strijdmiddelen tegen deze gedaagde, uit de wapenhuizen van het regt en van het gezag

ontleenen, dan zult gijlieden, mijne Heeren, haar moeten verwijzen naar eene andere vierschaar, over de bergen, naar Rome: naar dat Rome, hetwelk in de jeugdige naïveteit van zijnen overmoed, voor de dagen der Reformatie, nog zeide hetgeen het thans niet meer zegt: »Dominus Deus noster Papa." (1)

Denkt niet, mijne Heeren, dat ik hiermede deze eischeresse met die vierschaar op gelijke lijn wil stellen: dat ik haar zoude beschuldigen van ooit te kunnen of willen doen, hetgeen men tegenwoordig nog te Leuven doet, wanneer men verklaart, dat de Paus te Rome »magt en heerschappij heeft over de conscientiën," en dat men daarom ootmoedig voor het gezag en de regtspraak Zijner Heiligheid het hoofd buigt.

Neen, mijne Heeren, de strijd der eischeresse voor de regten des gewetens, staat daartoe te eervol, met bloedig letterschrift, in de gedenkrollen des lijdens voor den naam van haren Heer en Koning opgeteekend.

Ook wil ik hier geenzins oprakelen de versleten aardigheid, schoon zij wel haar regt gehad heeft, van de papieren Pauzen.

Maar toch is het, in beginsel, waar, dat het zoo even geciteerde adagium ook dezen zin kan hebben: »onze Heer God is een Paus."

En van dit Godsbegrip, onteerend voor den God die »liefde is," voor dien God, van wien gezegd is: »God is

(1) Onze Heer God is de Paus.

geest": voor dien Heer, die gezegd heeft, dat »zijne woorden geest en leven zijn," van wien geschreven staat, dat »waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid": — van dit Godsbegrip moet de in mijn oog zoo eerbiedwaardige eischeresse, vooràl in dezen tijd, zal zij meer dan den eerbied, zal zij het hart van dit geslacht winnen, en tegen de moderne theologie niet alleen haar regt behouden, maar haar zedelijk overwinnen, zich volstrekt rein, zuiver, onbesmet bewaren: anders loopt zij gevaar van met de Puseyitische Engelsche Aristocratie en met de confessioneel-Luthersche »Herren" te Berlijn, telkens wederom, tot haar verdriet, naar Rome te worden verwezen.

Ik kan dit met des te meer vertrouwen zeggen, mijne Heeren, omdat ik mij geen oogenblik ongerust maak, dat zij van hare vastigheid in Gods Woord zoude kunnen worden afgestooten, b. v. door onderscheidingen die haar nut kunnen hebben, tusschen de Schrift als Gods woord, en Gods woord *in* de Schrift; — indien zij maar bij de waarheid blijft, dat die Schrift spreekt tot degenen die *ooren hebben om te hooren*: die voor de dingen die »des geestes" zijn vatbaarheid bezitten: en dat, aan de overigen, evenmin *ad evidentiam juris* bewezen kan worden, dat de geheele Schrift, als dat het een of ander woord *in* de Schrift, Gods woord is.

Ik kom nu tot de beide gevoegde eischende partijen, tusschen welke ik, hoewel zij haar belang gezamenlijk hebben doen voordragen, wel degelijk meen onderscheid te moeten maken; maar die daarin gelijkstaan, dat zij, indien ik mij

niet bedrieg, beide niet ontvankelijk zullen moeten worden verklaard in deze hare tegen de gedaagde ingestelde regtsvordering. Want haar obsteert, mijns inziens, niet gelijk aan de eerste eischeresse de exceptie van incompetentie, wijl het haar, althans aan de eerste dier partijen, geenszins om de »dingen des geestes" te doen is, alleen verkeerdelijk op het gebied des regts en des gezags overgebragt; maar wèl de bekende exceptie »tibi adversus me non competit actio." (1) Want, tegen wien deze eischeressen ook regt van klagen mogen hebben, tegen deze gedaagde bezitten zij dat blijkbaar niet. En waarom? — Om de eenvoudige reden, mijne Heeren, dat niemand eene regtsvordering kan hebben tegen zich zelven. Immers uit het eigen pleidooi der gevoegde partijen blijkt, hetgeen trouwens voor geene tegenspraak vatbaar is, dat de gedaagde niets anders is dan hare, dezer gevoegde partijen, alleen wat meer consequente, alleen zich wat klaarder en openhartiger uitsprekende voortzetting, vleesch van haar vleesch, haar kind, haar eigen, slechts tot meer rijpheid en ontwikkeling gekomen wezen. En hoe kunnen zij dan tegen zich zelve opstaan, haar eigen bloed verloochenen? Behoef ik hier wel op den regtsregel te wijzen, dat niemand in regten gehoord wordt »qui propriam turpitudinem confitetur"? (2)

Waarlijk, mijne Heeren! het past deze eischeressen niet, hier, met grooten ophef van aandoenlijkheid of verontwaardi-

(1) „Gij bezit tegen mij geene regtsvordering."
(2) „Die zijne eigene schande aan den dag brengt."

ging, met verbazing en de handen in de lucht, te komen klagen over eenen oogst dien zij zelve gezaaid en met groote zorg nat gemaakt en tot wasdom gebragt hebben! Is het te verwonderen, dat die nu rijp te velde staat?

Neen, mijne Heeren, het is regt, het is billijk, het is goed, dat een iegelijk maaije wat hij gezaaid heeft, en wanneer dit gebeurt, dan heb ik met al zijn weeklagen geen het minste medelijden.

Deze gevoegde partijen, — en ik heb hier vooral het oog op de eerste — hebben, onder de leuze van het behoud van sommige vormen, waarin zich de dingen »die des geestes zijn" noodzakelijk kleeden, van sommige leerstukken die geene te diep in het leven ingrijpende gevolgen medebrengen, met taaije onverzettelijkheid tegen die »dingen des geestes" zelve strijd gevoerd. Waar zich die in gevoelens, woorden en daden, in de beschouwing en het leven openbaarden, hebben zij geene middelen ongebruikt gelaten om ze verdacht, om ze belagchelijk te maken, om ze te versmoren en te onderdrukken. Wat regt hebben zij dan om nu te klagen, dat haar het bovennatuurlijke, dat niet het magische, maar dat het ware geestelijke gebied is, haar ontvalt? Hebben zij in sommige wonderen, die zij wel wilden laten staan, omdat het lang geleden en verre geschied was, omdat die de behagelijkheid van het alledaagsche leven en de reglementaire orde niet konden storen, alleen het wonderlijke, het frappante, het éclatante, het miraculeuze gezien, geene oogen hebbende voor de »dingen des geestes," die zich in daden zoowel als in woorden,

en méér dan in woorden openbaren: zij hebben dan nu geen regt om te klagen, dat het éénige wat zij in die wonderen zagen hun thans voor hunne oogen weggecijferd wordt. Zij hebben alle hare zorg en moeite besteed aan het schoon houden en versieren en in orde en vrede houden, met kracht van quasi regtsgeleerde wetgeleerdheid van reglementen, van eene uitwendige aardkorst, waaronder alles hol is, ledig van inwendige waarheid, ledig van een waar leven Gods, ledig van ernstige en heilige liefde; zij hebben thans geen regt van klagen, dat die korst door minder voorzigtige voetzolen dan de hare ingetreden, onder hare voeten instort. »Habent quod sit imputent"! (1)

Evenwel de billijkheid noopt mij, President en Regters, om hier eenig onderscheid te maken ten faveure van de tweede der gevoegde partijen. Zij heeft te regt ingezien, en welligt is daarin wel de geheime springveder, deels misschien des onbewust, harer strevingen gelegen geweest, dat het Christendom niet is eene theorie, een stelsel, een snoer van aaneengeregen w a a r h e d e n, een stel leerstukken ter aanneming aangeboden, maar Christus zelf. Daardoor heeft zij, dat mag niet worden voorbijgezien, dáárvoor zijn wij haar allen véél, grooten dank schuldig, daardoor heeft zij eene allerbelangrijkste, nieuwe schrede op het gebied van de »dingen des geestes" vooruitgezet. Daardoor heeft zij ons gedwongen het oog minder op metaphysische speculatie en meer op een Persoon gevestigd te houden; op den Persoon, zoo

(1) „Zij hebben het zich zelve te wijten."

juist door Guizot »le surnaturel en personne" genoemd, op den »mensch Christus." — Waarom is zij geene schrede verder gegaan, om aan de zedelijke heerlijkheid van den, in het midden der wereld, in zijne naaktheid van al haren schijnglans, aan den kruispaal stervenden menschenzoon, den Godmensch te erkennen, en zich voor Hem, in diepe zelfverootmoediging neder te werpen?

Hoe het zij, mijne Heeren, ook deze eischeresse is, door flaauwe halfheid, niet vrij van medepligtigheid aan hetgeen waarover zij thans bij de gedaagde klaagt: en ook zij moet daarom, bedrieg ik mij niet, door de Regtbank, met de eerste gevoegde partij, in hare vordering niet ontvankelijk worden verklaard.

En thans mij tot de gedaagde zelve wendende, zoude ik ten haren opzigte met een enkel woord kunnen volstaan. Immers, indien gijlieden, President en Regters, mijn gevoelen deelt, zal zij, uit hoofde der niet-ontvankelijkheid jegens haar van alle de eischende partijen, in dit geding, tegenover die partijen in het gelijk moeten worden gesteld.

Maar aan haar heb ik toch nog een woord, opdat zij niet, hetgeen haar boven alles schadelijk zoude zijn, op 't profyt dier in het gelijkstelling, de borst nog hooger ga dragen dan zij reeds doet.

Want ook deze gedaagde heeft ongelijk, groot ongelijk, misschien in sommige opzigten nog meer dan de minst beregtigde partijen tegen welke zij in het gelijk zal worden gesteld.

Indien zij, of sommigen die tot haar behooren, door werkelijken waarheidszin gedreven, geen lust heeft in de »dingen des geestes," ingewikkeld in de windselen van kerkelijk gezag en overlevering; indien zij, door die zelfde behoefte aan waarheid, een afkeer gevoelt voor de versierde korst en de holte daaronder, en die koelbloedig, zonder eenig gevoel van pieteit voor het historisch gegevene intrapt: dan pleit het gewis niet voor dien waarheidszin, voor die behoefte aan waarheid, dat zij zich vergenoegt met intrappen, en niets wezenlijks, niets houdbaars in de plaats stellende, alleen een honenden glimlach, geen stok en staf ter redding over heeft voor degenen aan welken zij den hunnen meêdogenloos ontrukt.

Waar het zoeken naar waarheid zich in louter negatiën oplost, dáar wordt, vrees ik, alle ernst in dat zoeken zelf genegeerd.

De gedaagde wil, boven alles, opregt zijn: de subjectieve waarheid, in het belijden en uitspreken van hetgeen voor een iegelijk, in zijne diepste overtuiging waarheid is, dat is bij haar alles: en daarom zegt zij eerbied te kunnen hebben voor elke eerlijke godsdienstige overtuiging, hoe verkeerd, hoe kinderachtig, hoe onwetenschappelijk, hoe bijgeloovig deze ook in hare oogen moge zijn. En zeker, zij is in haar regt, wanneer zij een afkeer gevoelt van het leugenwezen, dat zich »geloovig," noemt, om zijn partij trekken voor eene conventionele waarheid van overgeleverde leerstukken.

Maar zij vergeet, of zij heeft er zich zelve nog nooit opregtelijk rekenschap van gegeven, — en hierin vooral

heeft zij ongelijk, — dat in onzer aller boezem, ook in den haren, »de waarheid door ongeregtigheid wordt te onder gehouden." En van dáár, dat zij de oogen sluit voor het feit, dat, zal er subjectieve waarheid, opregtheid, krachtige liefde voor waarheid in ons zijn, eene genezing moet voorafgaan; eene verlossing van die te onder houdende ongeregtigheid, opdat de waarheid in ons door »de waarheid," door de objectieve waarheid, buiten ons, door den Zoon worde vrijgemaakt, die zelf, »de weg, de waarheid en het leven is."

En ook hierin heeft zij, mijns inziens, groot ongelijk, dat zij, — ik schroom bijkans het te zeggen, en toch is het waar, — veel meer dan zij zelve weet of wil, de hand reikt aan de eerste eischeresse in hetgeen deze terughoudt van de geheele realisatie van haar heerlijk ideaal. Gelijk deze in zekere mate doet, is zij, althans hetgeen in haar uitnemendst is, zóóverre van materialistisch te zijn, dat zij integendeel spiritualiseert. En daarmede bedoel ik natuurlijk niet, dat zij buitensporig is in »de dingen die des geestes zijn;" even min en vrij wat minder, dan daarvan aan de eerste eischeresse, gelijk ik reeds opmerkte, een verwijt kan worden gemaakt. Maar zij vergeet, dat de mensch niet is enkel eene in een ligchaam beslotene rede, of een, ziel genoemd complex van redelijke en zedelijke vermogens, dat alleen blijft, als het ligchaam, de »morsche Hütte" wegvalt: maar dat de mensch, in volstrekte eenheid des wezens, is te gelijk geest, tegelijk ziel en tegelijk ligchaam: en dat dit ligchaam, wel niet oorzaak, maar zetel en werking

is dier ongeregtigheid die de waarheid te onder houdt; waaruit volgt, dat de genezing dier kwaal eerst tot hare voltooijing kan komen, wanneer door het deel hebben van het ligchaam daaraan, de mensch in integrum is gerestitueerd, wanneer de geest in geheel zijne heerschappij over de stof. is hersteld; wanneer, met één woord, de mensch, met een nieuw, geestelijk ligchaam uit de dooden is opgestaan. Dat vergeet de gedaagde, mijne Heeren; en daarom ziet zij in de opstanding uit de dooden alleen een magisch, een tegennatuurlijk wonder, dat zij meent niet noodig te hebben om in Christus te gelooven, en dat zij daarom van de hand wijst. Met één woord, mijne Heeren, de gedaagde moge er lagchende het hoofd om schudden, het ontbreekt haar, om het in technieke termen uit te drukken, aan eene gezonde, niet willekeurige, traditionele, maar regt empirische, en daarom regt schriftuurlijke anthropologie; en daarin ligt de grond van hare gebrekkige christologie. Zij spiritualiseert, wanneer zij in den mensch Christus niet ziet, dien hersteller, door goddelijke kracht, van den mensch: gelijk de eerste eischeresse van hetzelfde spiritualizeren niet vrij is, wanneer zij, beginnende met Christus zelven, het menschelijke in het goddelijke doet opgaan, en daarmede de dooding van al het menschelijke, aan de heiliging daarvan door de waarheid substitueert, en daarmede de vrijheid van het geschapen beeld Gods, in, maar ook, tegenover zijnen Schepper uit het oog verliest.

Wanneer de gedaagde er toe wil komen, President en

Regters, om dit in te zien, dan heb ik goede hoop, dat zij van God bestemd is, om door hare waarheidsliefde, door hare wetenschap, door haren afkeer van al wat conventioneel is, een zegen te zijn, niet alleen voor de theologie, maar door haar, voor het christelijk leven in ons vaderland.

Maar dan zal zij zich ook schamen, nog langer, gelijk zij bij pleidooi gedaan heeft, te schuilen, zij de verklaarde vijandin van alle gezag, achter het blindelings aangenomen gezag van eene verachtelijke, materialistische school die harer niet waardig is.

Ik concludeer, Mijnheer de President en Regters, dat de Regtbank, met niet ontvankelijk verklaring der eischeressen, de gezamenlijke partijen buiten proces zal stellen, haar vrijlatende om haren strijd, mits buiten regten, voort te zetten, en mits als optredende, niet in eigen naam als voor h a r e zaak, maar voor de zaak der waarheid.

De president. De Regtbank zal op eene der volgende teregtzittingen uitspraak doen.
